

TỰA

Quyển sách này không phải là tự-điền vì không có định-nghĩa.

Quyển sách này cũng không phải là sách dịch tiếng Pháp, vì muốn dịch, trước hết phải có tiếng tương-đương ở Pháp-ngữ và Việt-ngữ.

Quyển sách này chỉ là một tập danh-từ của những ý khoa-học. Những ý ấy lấy Pháp-ngữ làm gốc.

Vì thế cho nên sách nhan-đề : DANH-TỪ KHOA-HỌC.

Từ trước đến nay, đã nhiều người dùng tiếng khoa-học. Nhưng phần nhiều lấy trong những tự-điền không chuyên-môn hoặc ở trong tự-điền Trung-hoa cũ ; hoặc có lúc phải tự-mình đặt lấy thì cũng chỉ đặt ít chữ cần dùng trong tạm-thời. Nên danh-từ dùng có điều bất lợi.

Tôi đã gia-công giải-quyết vấn-đề trong một toàn-thê khoa-học, là những khoa-học cơ-bản và chính-xác : toán-học, lý-hóa-học, cơ-học.

Tôi vẫn biết công-việc ấy rất khó-khăn, phải do một người hoặc một đoàn-thê, gồm có người tinh-thông các môn khoa-học và tinh-thông ngữ-học, mới có thể làm được hoàn-toàn. Nhưng, tiếc thay, sau mấy mươi năm Âu-hóa, kẻ tân-học đạt được trình-độ cao-cấp còn hiếm-hoi, mà nhất là kẻ tân-học đã mấy ai còn tưởng đến cựu-học, đã mấy ai có thể gọi là có học tiếng nước nhà một cách chu-đáo.

Tôi cũng là mù trong bọn mù, điếc trong làng điếc. Nhưng mù phải lần đường, điếc nên dạn sủng ; cho nên không quản ngại sự khó-khăn mà càng đáng lấy công việc này. Công-việc tuy rất cần nhưng lại không có gì đặc-sắc và hưng-thú.

Đó cũng là bởi từ khi tôi được may mắn bước chân vào các trường đại học, được tiếp-xúc với người trí-thức nấn châu, tôi đã có lòng tự-tin rằng người nước ta không phải vào hạng chót.

Về phương-diện khoa-học, tuy ta xưa nay không sùng-trọng, nhưng tinh-thần khoa-học sẵn có trong óc chúng ta. Chỉ vì thiếu tiếng nói ra nên sự tiến-bộ của ta chậm chạp, cách lý-luận của ta mập mờ.

Xét đến Việt-ngữ, tôi thấy rằng tuy là độc-âm nên không lấy danh-từ Âu-châu một cách dễ-dàng như tiếng Nhật-bản, nhưng nó đã có một lịch-sử lâu dài và có sự kinh-nghiệm chắc chắn để gây thêm tiếng gọi ý mới. Tôi đã có dịp nói đến điều ấy trong báo « La patrie annamite » trong lúc tôi còn du-học ở Âu-châu. Tôi lại có dịp nhắc lại trong báo « Đông-dương tạp-chí ». Mới rồi, trong « Lời nói đầu » của báo Khoa-học, tôi có viết rằng : « .. tiếng nước nào cũng có thể thành tiếng khoa-học, chỉ có sự cần dùng mới bó buộc phải phát-minh ; báo Khoa-học sẽ chứng-minh rằng không có một vấn-đề khó khăn nào mà không giảng bằng tiếng Việt-nam được. Sự giảng rõ hay không là bởi người giảng. Sự hiểu rõ hay không là bởi người nghe. Ở nước nào cũng vậy, bằng tiếng nào cũng vậy... »

Tập Danh-từ khoa-học này mục-đích là để cho người giảng với người nghe có một ngôn-ngữ tương-đồng trong khi bàn-bạc về khoa-học.

Cách tôi chọn chữ thế nào, trong lời dẫn sau này tôi sẽ giải kỹ-càng. Nhưng tóm-tắt thì đại-ý có hai : Một là tôi dựa theo sự tiến-hóa thiên-nhiên của Việt-ngữ mà đặt chữ, hai là luôn luôn đứng vào phương-diện thực-tế, và đặt một chữ nào tôi cũng thí-nghiệm sự dùng nó có lợi hay không.

Chắc thế nào, độc-giả cũng có người dị-nghị và bắt bẻ.

Đó sẽ là một điều may cho tôi, vì tôi xưa nay chỉ dốc một lòng học hay chữa dở. Tôi vẫn ghi tâm chuyện xưa người Dịch-thông cho sự : « Sinh nhi bất văn quá » (trong đời mà không nghe ai chỉ điều lỗi cho mình) là một sự không may.

Nhưng trước khi bắt bẻ, tôi chỉ xin độc-giả xét hết mọi lẽ mà tôi sẽ giải sau. Tôi đã tự hiểu rằng một vấn-đề gì hễ xem qua tưởng dễ, chính là mọi vấn-đề rất khó. Cho nên tôi đã rất thận-trọng trong lúc làm việc, và tôi không phải chỉ trong một giờ quan-tâm đến việc này mà thôi. Đó có lẽ vì trí-não tôi chậm chạp. Xin độc-giả lượng-thứ, và xin độc-giả cũng thận-trọng trong sự chi-trích, kẻo sự bàn giải thường hay làm mất lòng tự-tin và làm phí thì giờ mà chúng ta nên dùng để truyền-bá khoa-học.

Chúng ta không nên để mang tiếng chê cười là một lũ sắp chết đói mà vẫn cãi nhau nên nấu cơm bằng rơm, bằng củi, bằng than, hay bằng điện!

Nói thế, tôi không dám tự phụ đã không lầm-lỗi. Sự lầm ấy chắc còn nhiều và có nhiều hạng : một là in lầm, hai là vô ý sai và sót, ba là tôi chưa thấy lẽ hay hơn. Tôi mong độc-giả trong lúc dùng danh-từ thấy sự sai, sự lầm, sự không hay gì thì chỉ bảo cho tôi được rõ. Đề sau đây có nhíp hội họp mà cùng nhau quyết định cho mình.

Ấy là một sự may mắn cho tiền-trình Nam-việt.

Viết tại Hà Nội mùa xuân năm Nhâm Ngọ 1942

HOÀNG-XUÂN-HÃN

NGUYÊN TỰA CỦA BẢN IN LẠI Ở HÀ NỘI (1946)

Bản in lần thứ nhất, năm 1942, chỉ trong mấy tháng đã phát-hành hết. Anh em bạn và các nhà xuất bản đã thúc dục tôi cho tái bản ngay. Nhưng bấy giờ, tôi không muốn lợi dụng lòng yêu chuộng của độc giả mà làm sự ý tịnh của tôi. Ý định ấy là đợi các độc giả, sau khi dùng danh từ trong sách sẽ cho tôi biết ý kiến nên sửa chữa thế nào, trước lúc đem tái bản.

Tôi đợi trong mấy năm. Ngoài một vài bạn thân có cho biết ý kiến ít nhiều, và HỘI KHUYẾN-HỌC ở Saigon có tặng cho một giải thưởng mà tôi không từng mong tới, thì tuyệt nhiên, tôi không được độc giả mách bảo một điều gì cả. Có lẽ bấy giờ còn sống dưới chế độ Pháp thuộc, ít ai đã chịu dùng danh từ khoa học bằng tiếng Việt nam.

Thế mà, thời thế đã tỏ rõ rằng ta sắp đến thời kỳ được dùng tiếng mẹ trong mọi ngành giáo dục. Nền đầu năm 1945, tôi đã soạn cho tái bản.

Thình lình ngày mồng 9 tháng 3, quân Nhật đánh đổ chính quyền Pháp rồi sự tổ chức giáo dục dân ta hoàn toàn về tay ta. Bấy giờ sự tái bản sách DANHTỪ KHOA HỌC lại cần thiết. Nhưng địa vị tôi ở bộ giáo dục bấy giờ đã làm cho tôi phải do dự. Tôi nghĩ rằng danh từ đây mới một mình đặt ra, chưa được có đại hội nào quyết định chính thức. Nếu đem in lại, bắt buộc mọi người dùng, tại hình như mình lợi dụng địa vị mình trong buổi ấy. Vì vậy mà sách chưa được tái bản liền.

Sau ngày chính phủ cộng hòa thành lập, làm nhà xuất bản tinh nguyện đem in, nhưng tôi chưa có cơ hội thuận tiện để nhận lời.

Nay Liên đoàn Giáo giới thành lập. Tôi đã biểu Liên đoàn bản quyền sách ấy. Nhờ đó, sách có dịp lại ra đời.

Bản này so với bản trước, có thêm và chữa ít nhiều. Chỗ thêm và chữa có in vào phụ trương riêng, để những người sẵn có bản cũ có thể tự liệu.

Sự chữa, phần nhiều là do một ý mà tôi đã nói đến trong lời dẫn cũ : ấy là rút ngắn danh từ được dùng chững nào mà không làm tối hay lẫn nghĩa thì nên rút. Và chẳng tiếng ta lại có cách nói tắt tạm thời, bằng sự

bỏ phần loại tự hay phần phụ âm, sau khi đã dùng toàn danh từ gắn trên đó, như ta nói thành Sài, núi Ngự. Dùng phép ấy mà trong sách này, số *thương* sẽ có thể gọi là *thương*, *hàm-số* có thể gọi tắt là *hàm*. Ta nên dùng phép ấy mỗi lúc ta không sợ làm tối hay sai nghĩa. Nhưng ta phải giữ toàn danh từ làm căn bản

Một ý thứ hai trong *lời dẫn* cũ, mà nay tôi cũng đem áp dụng, là bỏ gạch nối và viết liền chữ thành phần lại với nhau. Làm như thế, tuy có bất tiện một ít, nhưng tính ra thì lợi sẽ nhiều hơn hại, nhất là đối với những chữ phiên âm, và lợi cho sự ấn loát (1).

Sau hơn một năm kinh nghiệm, nhờ sự giảng dạy các ngành khoa học ở các bậc tiểu, trung và đại học bằng tiếng Việt nam, độc giả đều đã có nhận định rõ ràng. Tôi mong rằng sẽ được hân hạnh nhận nhiều điều chỉ giáo.

Viết tại Mai hồ ngày Trung thu năm Bính Tuất: (1946)

HOÀNG-XUÂN-HÃN

(1) Trong bản tái bản ở Saigon (1948) chỉ ở phụ từ có dùng lối cách ấy.

TỰA

BẢN IN LẦN THỨ BA (1951)

Bản in lần thứ hai tại Saigon nay đã hết. Mà sự phát triển khoa học ở trong hay ngoài giáogiới buộc tôi tái bản một lần nữa.

Tôi nhận thấy rằng bản in thứ nhất có phần hoàn hảo. Cho nên nay tôi nhờ nhà xuất bản Minh Tân tại Paris dùng kỹ thuật riêng chụp hình và in lại.

Ở cuối, có thêm những phụ trương đã có in bản thứ hai.

Mong độc giả dùng sách DANHTỪ KHOA HỌC này với những ý tưởng tôi đã tường trình trong tựa viết lần thứ nhất.

Hà Nội ngày Trung thu Canh dần (26-9-1950)

HOÀNG-XUÂN-HÃN

TỰA

BẢN IN LẦN THỨ HAI (1948)

Thực ra, bản này là in lần thứ ba. Đã có bản in lần thứ hai ở Hà Nội, in xong vào trung tuần tháng 12 năm 1946, tại nhà in Viễn-đông. Nhưng sách chưa được thu về, thì chiến-tranh bùng nổ và toàn cả các tập in rồi đều bị cháy mất.

Nay có nhà xuất-bản Vinh-Bảo ở Saigon đem tái bản. Vì tôi ở xa không thể trông nom việc in được, đến những điều cải-cách và những chữ thêm hay chữa, đã thực hiện ở bản bị cháy, không được áp-dụng vào bản này. Nhưng sau đây tôi cũng nhắc lại nguyên tựa của tái-bản Hà Nội, và những phụ-trương có những chữ đã được thêm hay chữa trong bản ấy, để độc-giả tự liệu lấy. Ai đã có bản in lần thứ nhất thì nên thêm phụ-trương này vào. Lúc đã có phụ-trương thì tưởng chỉ nên đánh dấu vào những chữ có chữa hay thêm, để lúc tra, biết mà tìm ở phụ-trương mà thôi.

Hà Nội, mồng 2 tháng 9 năm 1948

HOÀNG-XUÂN-HÃN